

ИЗВЕШТАЈ О ОЦЕНИ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

1. ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ

Датум и орган који је именовео комисију:

20. 4. 2022, Наставно-научно веће Филолошког факултета у Београду

САСТАВ КОМИСИЈЕ

1. др Бојан Ђорђевић, редовни професор, ужа научна област Библиотекарство (14. 10. 2020), Филолошки факултет Универзитета у Београду;
2. др Гордана Стокић Симончић, редовни професор, ужа научна област Библиотекарство (21. 1. 2015), Филолошки факултет Универзитета у Београду;
3. др Горан Максимовић, редовни професор, ужа научна област Српска књижевност (18. 5. 2008), Филозофски факултет Универзитета у Нишу.

2. ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ

1) Име, име једног родитеља, презиме:

Драгана (Борислав) Ракић

2) Датум рођења, општина, држава:

15. 8. 1973, Сремска Митровица, Србија

3) Датум одбране, место и назив магистарске тезе:

Кандидаткиња је докторске студије уписала као дипломирани студент Филолошког факултета Универзитета у Београду, на Катедри за општу књижевност са теоријом књижевности. С обзиром на висок просек студија (9,42), није био потребан мастер рад.

3. НАСЛОВ ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ

ИСТОРИЈА ЧИТАОНИЦА И БИБЛИОТЕКА ЈУЖНОБАНАТСКОГ ОКРУГА
ДО 1944. ГОДИНЕ

4. ПРЕГЛЕД ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ

Докторска дисертација *Историја читаоница и библиотека Јужнобанатског округа до 1944. године* кандидаткиње Драгане Ракић обухвата 274 куцане стране основнога текста и 31 страну прилога. Подељена је на увод, пет поглавља и закључак. Поглавља су додатно логички и систематично подељена на потпоглавља, чиме је потенцирана чврста структура

рада, а читање знатно олакшано: *Увод* (1-3). I. *Друштвено-политичке и културне прилике у Јужном Банату до 1918. године* (4-79): 1. Друштвено-политичке прилике у Јужном банату до 1918. године. 2. Развој културе у Јужном Банату до 1918. године. II. *Историја читаоница и библиотека Јужнобанатског округа до 1918. године* (80-155). 1. Историја читаоница и библиотека у Вршцу до 1918. године. 2. Историја читаоница и библиотека у Белој Цркви до 1918. године. 3. Историја читаоница и библиотека у Панчеву до 1918. године. 4. Историја читаоница и библиотека у Алибунару до 1918. године. 5. Историја читаоница и библиотека у Пландишту до 1918. године. 6. Историја читаоница и библиотека у општини Ковин до 1918. године. III. *Друштвене и културне прилике у Јужном Банату 1918-1944* (156-177). IV. *Читаонице и библиотеке у Јужном Банату за време Краљевине Југославије* (178-240). 1. Читаонице и библиотеке у општини Вршац (1918-1944). 2. Читаонице и библиотеке у општини Бела Црква (1918-1944). 3. Читаонице и библиотеке у општини Панчево (1918-1944). 4. Читаонице и библиотеке у општини Пландиште (1918-1944). 5. Читаонице и библиотеке у општини Алибунар (1918-1944). 6. Читаонице и библиотеке у општини Ковачица (1918-1944). V. *Знаменити библиотекари и књигољупци* (241-258). 1. Лаза Нанчић. 2. Феликс Милекер. 3. Јован Стерија Поповић. 4. Михајло и Теодор Недељковић. 5. Леонард Бем. 6. Михајло Х. Ристић. 7. Каменко и Павле Јовановић. 8. Милан Петко Павловић. 9. Саву Буторка. 10. Борислав Јанкулов. 11. Жарко Зрењанин Уча. *Закључак* (257-262). *Извори и литература* (263-274). На крају се налази и десет прилога раду.

5. ВРЕДНОВАЊЕ ПОЈЕДИНИХ ДЕЛОВА ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

Дисертација се бави историјским прегледом настанка и развоја читаоница и библиотека Јужног Баната од самих почетака у осамнаестом столећу до 1944. године. Кандидаткиња је истраживала библиотеке и читаонице у Вршцу, Белој Цркви, Панчеву, Алибунару, Пландишту, Ковину и Ковачици. Такође је донела културноисторијске портрете најзначајнијих библиотекара, библиофила и културних радника Јужног Баната у поменутом периоду.

У *Уводу* је кандидаткиња јасно изнела предмет свога истраживања – настанак читаоничког покрета и његово прерастање у оснивање јавних читаоница и библиотека, како српских, тако и немачких, мађарских, румунских, чешких, словачких и руских. Потом је изложила методологију истраживања и указала на досадашњу литературу, те на архивску и периодичку грађу као примарни извор.

У првом поглављу – *Друштвено-политичке и културне прилике у Јужном Банату до 1918. године* – најпре је пружена широка слика друштвених и политичких прилика у Јужном Банату, и то како уопштено, тако и узимајући у обзир сваки град и општину понаособ. Указано је на крупне промене које су захватиле Јужни Банат од одласка Турака почетком осамнаестог века, па до 1918. године. Те промене имале су сваковрсни карактер – политички, социјални, економски, национални, демографски. У политичком смислу оне се поклапају са свим процесима који су обележавали политички живот Хабзбуршке монархије, а онда Аустроугарске. Социјални аспекти били су понекад врло драматични и везани су за вишеструке реформе које су власти вршиле у овом двовековном периоду. Економски, то је време јачања средње класе – буржоазије – што је значило њено преузимање водеће улоге у развоју и реформисању друштва. То је, пак, било и време националног буђења, револуције 1848. године, тежње ка испољавању националне самобитности, те коначно тежње за националним ослобођењем и уједињењем, што ће се и догодити 1918. године. У демографском погледу, приказано је како је од опустошене области која је остала после одласка Турака плански насељаван Јужни Банат, пре свега Немцима, а онда и Србима, Мађарима и припадницима других народа. Други део овога поглавља посвећен је културном животу у Јужном Банату у овом периоду, а пре свега издаваштву, штампарству и књижаству.

У другом поглављу – *Историја читаоница и библиотека Јужнобанатског округа до 1918. године* – кандидаткиња је пружила исцрпну и на изворној грађи углавном засновану историју читаоница и библиотека у јужнобанатским градовима и насељима до 1918. године. Сваки одељак овога поглавља посвећен је читаоницама и библиотекама појединих градова, при чему се нарочито истичу три јужнобанатска средишта – Вршац, Бела Црква и Панчево. Тако је детаљно и са

пуно нових чињеница приказан рад и развој вршачких читаоница и библиотека – вршачког Касина, Српске занатлијске читаонице, Српске ратарске читаонице, Српске народне читаонице и књижнице, те Градске библиотеке. У Белој Цркви као најзначајније издвојене су Српска занатлијска читаоница, Библиотека гимназије, Библиотека Учитељског друштва, Библиотека Градског музеја. А у Панчеву – Трговачка библиотека, Српска читаоница, Учитељска књижница. Потом је приказан рад читаоница и библиотека на територији Алибунара, Пландишта и Ковина. Но, кандидаткиња се није зауставила само на историјату српских читаоница и библиотека, већ је своја исцрпна истраживања усмерила и на немачке, мађарске и румунске читаонице, и управо у том делу остварен је велики искорак у сазнањима о њиховом раду, па тиме и о културном животу ових народа у Јужном Банату. Такође, кандидаткиња се није задржала само на читаоницама и библиотекама у самим овим градовима, већ је истражила и ретке изворе о оним оближњим мањим насељима, па тако сада можемо стећи представу о раду читаоница у Избишту, Јасенову, Долову, Банатском Карловцу, Делиблату. Кандидаткиња је рад ових читаоница и библиотека осветлила са више страна. Приказала је њихов настанак и развој, њихову структуру, библиотечке фондове, али и њихово шире деловање као културних средишта, и њихов значај за динамизацију културног живота у Јужном Банату.

Треће поглавље тезе – *Друштвене и културне прилике у Јужном Банату 1918-1944* – пружа сведени, а опет добро синтетизован, преглед друштвених и културних прилика у Јужном Банату између два светска рата, тј. у доба Краљевине Југославије, али и за време окупације (1941-1944), када је Јужни Банат потпао под немачку окупациону управу и био део Србије под цивилном управом тзв. Владе националног спаса Милана Недића. Наравно да су нове политичке и друштвене околности након 1918. године одредиле и промене у културној сфери. Јачају српске културне институције, али и културне институције других народа прилагођавају се њиховом мањинском статусу у новоствореној држави. Нарочито детаљно – и с правом – кандидаткиња је указала на све промене које су доживеле немачке културне институције у Јужном Банату, а нарочито након доласка нациста на власт у њиховој матичној држави.

Четврто поглавље – *Читаонице и библиотеке у Јужном Банату за време Краљевине Југославије* – пружа слику деловања читаоница и библиотека у Јужном Банату од 1918. до 1944. године, и то опет по градовима и насељима. Урађено по истом методолошком принципу као када је у питању историја читаоница и библиотека до 1918. године, ово поглавље ипак указује на друштвене, политичке, па и структурне специфичности рада читаоница и библиотека у новом времену, те на то колико је њихов рад био заснован на ентузијазму самих културних посленика, а колико је био узрокован променом дискурса тзв. културне политике. Указује се на видове сарадње српских читаоница и библиотека са немачким, мађарским и румунским; на појаву и деловање читаоница и библиотека руске емиграције; на постепено самоизоловање и политичку и идеолошку искључивост немачке националне заједнице након 1933. године; на тежак положај читаоница и библиотека у време окупације током Другог светског рата и на промену парадигме, од југословенства ка националистичком и шовинистичком дискурсу. И у овом поглављу посебне „бисере“ представљају одељци о читаоницама мањих насеља о којима у досадашњој литератури готово да није било речи – онима у Избишту, Павлишу, Крушчици, Црвеној Цркви, Банатском Новом Селу, Великом Гају, Великој Греди, Банатском Карловцу и Падини.

У петом поглављу – *Знаменити библиотекари и књигољупци* – кандидаткиња је пружила синтетички преглед живота и рада једанаест културних посленика Јужног Баната у периоду који је предмет дисертације. Иако су још Јосиф Рајачић, Василије Младеновић, Теодор Нешић, Димитрије Нешић и Јоаникије Миљковић имали своје богате личне библиотеке, прави рад на организовању јавних читаоница и библиотека отпочео је Лаза Нанчић, несуђени лекар, а истакнути књижевник и публициста, оснивач вршачке Српске занатлијске читаонице. Од њега, преко заслужних радника на културном пољу (од којих су најзначајнији Феликс Милекер, Јова Стерија Поповић и Леонард Бем), па до револуционара и борца за слободу, али и великог радника на културном просвећивању, Жарка Зрењанина – иде стаза труда, напора и подвижништва да се путем деловања тзв. народних читаоница и јавних библиотека унапреди културни живот у Јужном

Банату. Кандидаткиња је у овом поглављу пружила важне податке о културно-просветном раду ових заслужних личности.

Закључак дисертације представља прегнантно сажимање резултата истраживачког рада. Указује се на значај архивске грађе и локалне периодике тога времена; оцртавају се фазе развоја читаоница и јавних библиотека у Јужној Угарској (Војводини), а напоје у Јужном Банату; потенцира се сарадња националних удружења и читаоничких друштава; долази се до закључка да је библиотекарство на територији Јужног Баната било једно од најразвијенијих у Војводини.

6. СПИСАК НАУЧНИХ РАДОВА

1. Приватна колекција Миодрага Млађеновића „Голгота и васкрс Србије 1914-1918“ / Драгана Ракић // Први светски рат у култури и библиографији, књ. 2: зборник радова. Београд: Филолошки факултет (2014).
2. Мултикултурализам и културна продукција у општини Вршац / Драгана Ракић // Хуманизам – култура или илузија, књ. 2. зборник радова. Београд: Филолошки факултет (2015).
3. Стари Вршац – од разгледнице до дигитализације / Драгана Ракић // Дигиталне библиотеке и дигитални архиви: зборник радова. Београд: Филолошки факултет (2015).
4. Прве српске читаонице и библиотеке у Вршцу / Драгана Ракић // Међународни интердисциплинарни скуп младих научника друштвених и хуманистичких наука „Контексти“, књ. 4: зборник радова. Нови Сад 82017).
5. Тринаест књига из личне библиотеке Јована Стерије Поповића / Драгана Ракић // Читалиште, год. 17, бр. 33 (2018).

6. Забрањен фонд Градске библиотеке Вршац: сведочанство очувања идентитета / Драгана Ракић // Библиотеке и идентитет: зборник радова. Панчево: Градска библиотека (2018).

7. Једно културно наслеђе руских емиграната – библиотека Друштво руских официра, вршачко одељења / Драгана Ракић // Бела Црква и Банат: зборник радова. Бела Црква (2018).

7. ЗАКЉУЧЦИ ОДНОСНО РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

Истраживање које је у својој докторској дисертацији спровела Драгана Ракић вишеструко је значајно за нашу културну историју. Кандидаткиња је пружила широку слику друштвено-политичких прилика у Јужном Банату од почетка осамнаестог века до 1944. године, узимајући у обзир шире друштвене околности и контекст у коме су се, често са муком и многоврским невољама, рађале изузетно важне културне установе, попут читаоница и библиотека. Истражујући рад појединачних читаоница и библиотека у најзначајнијим културним средиштима Јужног Баната, али и у оним малим насељима, кандидаткиња је могла – и успела – да пружи целовит увид у структуру читаоничко-библиотечког дискурса културног живота Јужног Баната. Такође је указала на позицију читаоница и библиотека у ширем културном миљеу ове средине, те на најзначајније личности које су радиле на културном просвећивању народа и на утемељењу читаоница и библиотека Јужног Баната.

8. ОЦЕНА НАЧИНА ПРИКАЗА РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА

Промишљеним, критичким и методолошки ваљаним коришћењем примарних архивских извора, периодике, али и досадашње литературе, кандидаткиња је пружила целовиту студију о друштвено-политичком, али пре свега културном животу Јужног Баната, од одласка Турака почетком осамнаестог века, до ослобођења након немачке окупације 1944. године. Одлучивши се за систематично истраживање овог питања, успела је да представи рад изузетно значајних културно-просветних установа какве су у то доба биле читаонице и јавне библиотеке. Детаљно је анализирала деловање сваке од њих, на научно релевантан и поуздан начин, уз употребу одговарајућег критичког апарата. Валоризујући досадашња истраживања, кандидаткиња је пошла даље и донела не само мноштво нових података и сазнања, већ и синтетизовала своја истраживања, дајући компактну и на научним основама утемељену слику рада читаоница и библиотека у Јужном Банату до 1944. године.

9. ПРЕДЛОГ

На основу свега наведеног, сматрамо да је кандидаткиња Драгана Ракић својом дисертацијом под називом **ИСТОРИЈА ЧИТАОНИЦА И БИБЛИОТЕКА ЈУЖНОБАНАТСКОГ ОКРУГА ДО 1944. ГОДИНЕ** сачинила вредно дело, од несумњивог значаја за библиотечку науку, али још и више, за познавање културне историје нашег народа. Своју дисертацију кандидаткиња је урадила методолошки ваљано, критички, и уз поштовање свих норми научноистраживачког рада. Због тога предлажемо Наставно-научном већу Филолошког факултета Универзитета у Београду да докторску дисертацију Драгане Ракић прихвати, те да кандидаткињи одобри приступ усменој одбрани рада.

У Београду, 16. 5. 2022. године

др Бојан Ђорђевић, редовни професор

др Гордана Стокић Симончић, редовни професор

др Горан Максимовић, редовни професор